

Çocuklarda Psikolojik Sağlamlık (Okul Öncesi)

Öğretmen Sunumu

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

german
cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

supported by
KFW

unicef

İÇERİK

01
Çocuk
Ruh
Sağlığı

02 | **Psikolojik**
Sağlamlık

03 | **Ebeveynlere**
Öneriler

Dünya Sağlık Örgütü (WHO-2001)

Sağlık; “sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli” olarak tanımlanır.

Çocuk Ruh Sağlığı

- Çocukluk ve ergenlik çağı, son dönemde artan şekilde ruh sağlığı sorunları yaşanan dönemler arasına girmiştir (Amaral vd., 2020).
- Dünya Sağlık Örgütü (2020) verilerine göre; küresel düzeyde rastlanan sağlık bozulmalarının %16'sı ergenlerin yaşadığı ruh sağlığı sorunlarıdır.
- Ruhsal zorlanmaya yol açan örseleyici durumlar ve olaylar bireylerin tüm yaşamları süresince işlevselliklerini, iyilik hallerini ve strese maruz kaldıklarında verdikleri tepkileri olumsuz yönde etkilemektedir (SAMHSA, 2014).

Çocuk Ruh Sağlığı

- Ruh sağlığındaki bozulmalar çoğunlukla 14 yaş itibarıyla ortaya çıkmakta, ancak önemli bir kısmı tespit ya da tedavi edilememektedir (Kessler vd., 2007).
- Erken dönemde tespit ve müdahale edilmediği takdirde ruh sağlığı sorunları yetişkinlik dönemine uzanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).
- Ruh Sağlığı Vakfı'nın (2020) verilerine göre ruh sağlığı sorunu yaşayan çocuk ve ergenlerin büyük çoğunluğu (%70) için belirtilerinin erken dönemde fark edilmesi, önleyici ve iyileştirici müdahalelerin hayata geçirilmesi gibi uygun şartlar bulunmamaktadır.

Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantıları

- Fiziksel, cinsel ya da duygusal istismara maruz kalma
- Duygusal ya da fiziksel ihmale maruz kalma
- Yoksulluk
- Annenin ev ortamında şiddete maruz kalması
- Birlikte yaşanan aile üyelerinden birinin alkol ya da madde bağımlısı olması
- Aile üyelerinden birinin ruh sağlığının bozulmuş olması
- Ölüm
- Boşanma ya da ebeveynin hapse girmesi gibi sebeplerle aile ortamının işlevselliğini yitirmesi

Çocukluk Çağı Travmaları

- Kalp (Dong vd., 2004), diyabet, akciğer, karaciğer hastalıkları (Dong, vd., 2003),
- Kanser (Ports, vd., 2019) gibi kronik rahatsızlıkları (Felitti, vd., 1998; Bellis, vd., 2019),
- Obezite (Williamson, vd., 2002), sigara, alkol, madde gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımını (Strine, vd., 2012; Strine, vd., 2012; Stein, vd., 2017),
- Suç davranışlarına yönelme riskini (Lansford, vd., 2007) ve
- İntihar eğilimlerini (de Mattos Souza, vd., 2016; Thompson, Kingree, ve Lamis, 2019) arttırmaktadır.

Toplum Merkezi Olarak Okullar

- Okul çağındaki çocukların yüksek oranlarda travmaya maruz kalmaları (Finkelhor, Turner, Shattuck ve Hamby, 2015) okul sistemini travmatik etkiyi ve belirtileri daha iyi tanıma anlamaya zorlamaktadır.
- Bir toplumun refah seviyesinin yükselmesi ve her anlamda ilerleyebilmesi, çocukların gelişimlerini sürdürdükleri ev, okul gibi ortamların ne kadar olumlu olduğu ile doğru orantılıdır (Harvard University Center on the Developing Child, 2021).
- Öğretmenler çocukların zorlu yaşam koşullarından nasıl etkilendiklerini değiştirme ve iyileşmelerini kolaylaştırma fırsatına sahiplerdir (John Hopkins Urban Health Institute, 2015).

Psikolojik Sağlamliğın Ruh Sağlığı Üzerine Olumlu Etkisi

Yapılan araştırmalarda;

- Psikolojik sağlamliğa sahip ergenlerin depresyon, stres ve kaygı düzeylerinin düşük olduğu (Dray vd., 2014; Dray vd., 2017; Pereira vd., 2016; Skrove, Romundstad ve Indredavik, 2013)
- Psikolojik sağlamliğı geliştirmeye yönelik etkinliklere katılan ergenlerin ruh sağlığı problemlerinin azaldığı (Cutuli vd., 2006; Brunwasser, Gillham ve Kim, 2009; Sun ve Stewart, 2010)
- Psikolojik sağlamliğın psikolojik iyi oluşu (Sagone ve DeCaroli, 2014; Sagone ve De Caroli, 2013; Vinayak ve Judge, 2018) ve öznel iyi oluşu (Li vd., 2017; McGarry vd., 2013) arttırdığı sonuçları elde edilmiştir.

Psikolojik Sağlamlık: Beş Temel Boyut

Olumsuz Yaşantıların Üstesinden Gelmek

Özellikle kriz ve travma durumları
gibi meydan okuyucu
olumsuzlukların üstesinden gelmek
hatta var olan kapasitenin üzerine
çıkarak gelişim göstermek psikolojik
sağlamlık kavramının en temel
boyutudur.

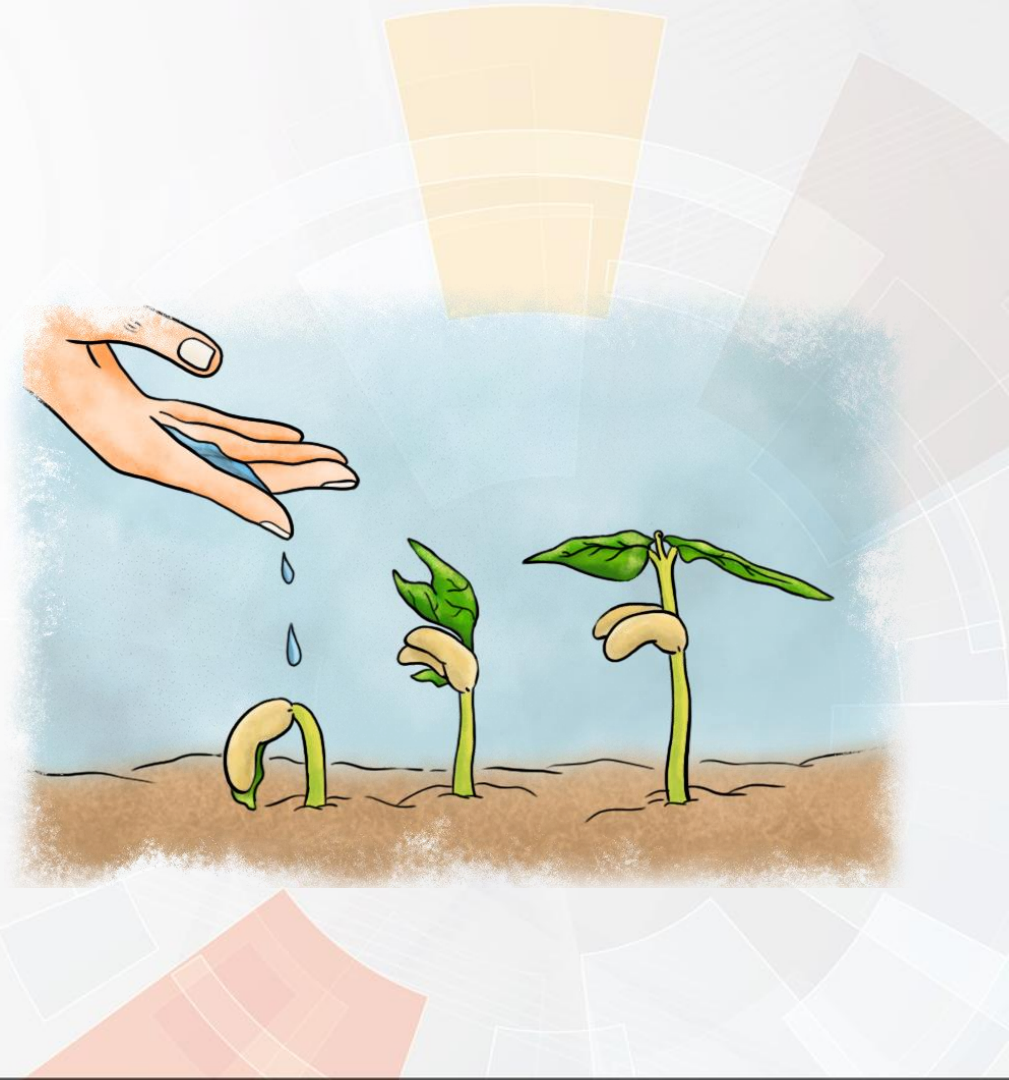
Uyum Sağlama ve Kendini Düzenleme

Zorlayıcı olumsuzluklar ve aniden günlük yaşamı sarsan örsleyici olaylar sonrasında ortaya çıkan yeni durumlara uyum sağlamak ve olumlu bir tutum belirlemek kavramın bir diğer temel özelliğidir.

Sıradan Sihir

Bu tanımlamayla psikolojik sağlamliğın her bireyde ve bireyin günlük yaşamında bulunan sıradan bir olgudur (Masten, 2001). Olağanüstü bir durum ya da özellik gibi değerlendirilmesine gerek yoktur.

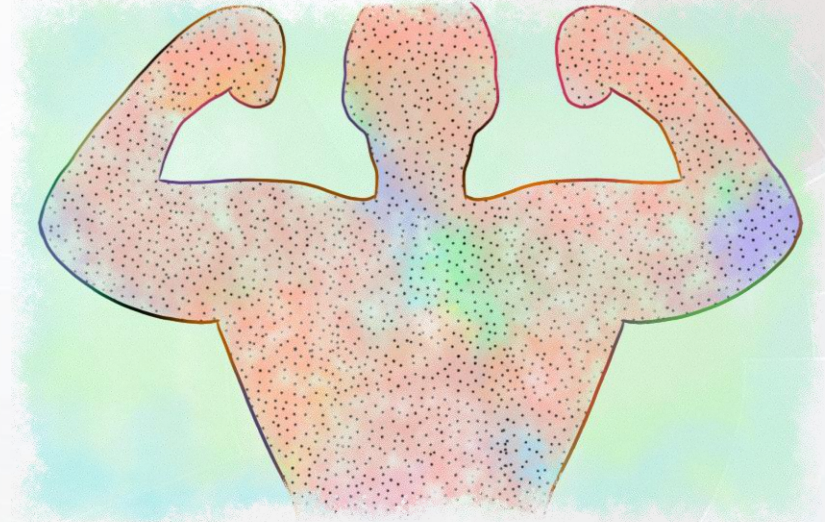
Ruh Sağlığını Korumak

Bireyin depresyon, kaygı, TSSB gibi ruh sağlığı problemleri yaşamaması ya da ruh sağlığı sorunlarını daha yönetilebilir düzeyde yaşaması psikolojik sağlamlık ile ilişkilidir. Psikolojik sağlamlık bireyi ruh sağlığı sorunlarından uzak tutan ve tampon görevi gören bir etkiye sahiptir.

Kendini Toparlamak

Travmadan sonra ayağa kalkmak, zor durumdan kurtulup toparlanmak ve iyi oluşun temel çizgisine dönebilmek kavramın anahtar bileşenlerinden biridir.

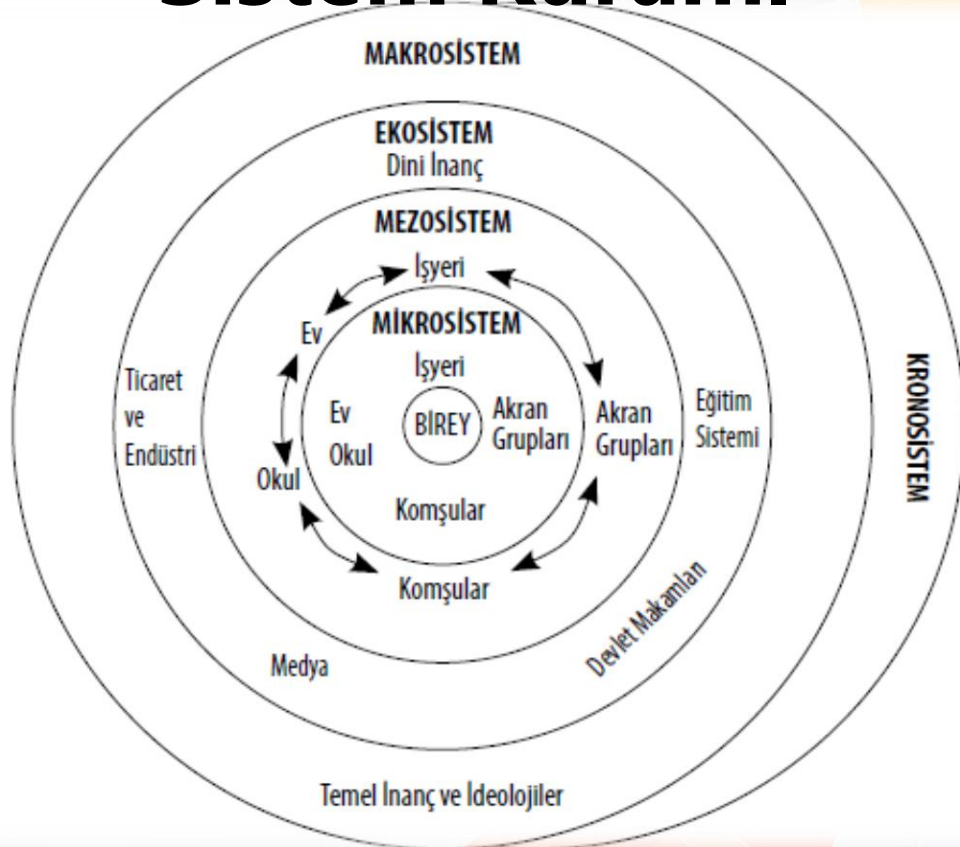
Psikolojik Sağlamlık Ortak Tanım: Denge Unsuru

Bireyin incinebilirliğini artıran dezavantajların veya örseleyici yaşantıların sonunda ortaya çıkan riskli durumlara sosyal-ekolojik bağlamdaki koruyucu faktörlerin aracılığıyla uyum sağlayıp iyi oluşu devam ettirme ve geliştirme kapasitesi (Kararmak ve Işık, 2021; personal communication)

Bronfenbrenner: Ekolojik Sistem Kuramı

- Gelişime etki eden çoklu ekolojilerin varlığının öngörüldüğü bu kuram, toplum, okul, politik sistemler gibi bireyin içinde yaşadığı pek çok kurumun ve ortamın gelişim üzerindeki etkisine vurgu yapar (Trawick Swith, 2013).
- Ekolojik sistem kuramı, gelişimi doğrudan etkileyen yapıları sınıflandırır; bu sınıflandırmada birey merkezde bulunur ve bireyi çevreleyen iç içe geçmiş beş sosyokültürel katman, birbiri ile etkileşim hâlinde bireyin gelişimini biçimlendirir.

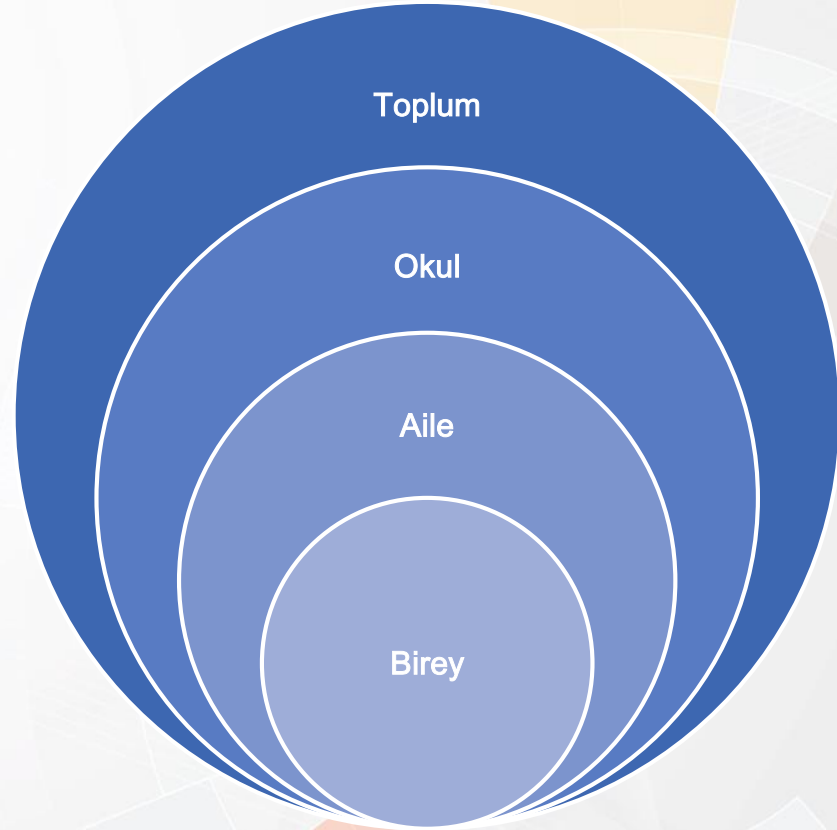
Bronfenbrenner: Ekolojik Sistem Kuramı

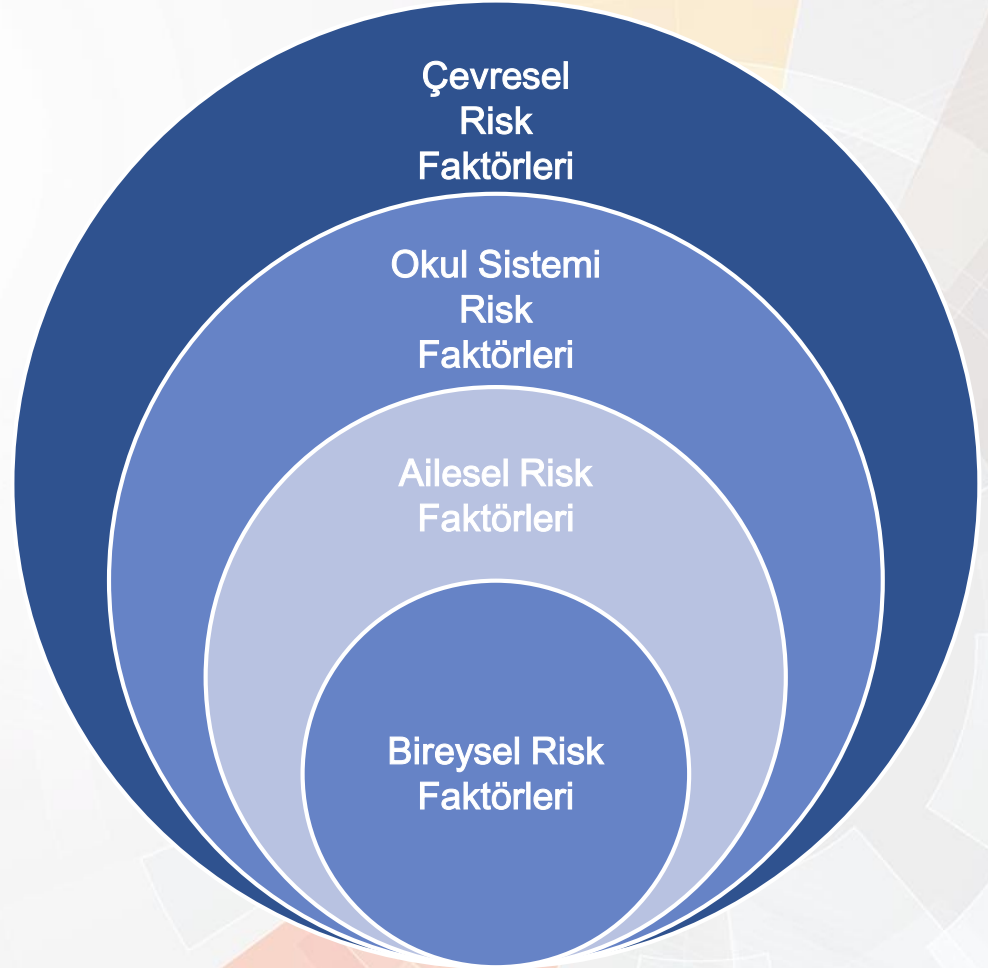
PS: Çoklu Sistem Yaklaşımları

- Çocuğun olumsuzluklara rağmen sağlıklı gelişimini yordayan sosyal ve fiziksel ekolojik çevresindeki merkeze yakın (temel bakım veren kişi) ve merkezden uzak (coğrafya) olan tüm faktörler dikkate alınmaktadır.
- Psikolojik sağlamlık; sistemin devamını, gelişimini ve işlevini tehdit eden zorluklara çoklu sistemik bir süreçler aracılığıyla uyum sağlamak için gösterdiği dinamik bir sistemin kapasitesidir (Masten ve diğerleri; 2021).

Risk ve Koruyucu Faktörler

Risk Faktörleri

Risk Faktörleri

Erken doğum

Olumsuz yaşam olayları

Kronik hastalıklar

Madde kullanımı

İntihar girişimi

Kayıp/yas yaşantıları deneyimleme

İhmal ve istismara maruz kalma

Suç işleme

Engellilik durumu

Düşük benlik saygısına sahip olma

**Bireysel
Risk
Faktörleri**

Risk Faktörleri

Ailesel Risk Faktörleri

Ebeveynlerin kronik hastalığı ya da

psikopatolojisi

Ebeveyn boşanması

Ebeveyn kaybı/yoksunluğu

Madde kullanan/suç öyküsü olan

ebeveyne sahip olma

Olumsuz ebeveyn tutumları

Aile içi çatışma

Aile içi şiddet

Ailede çocuk

Risk Faktörleri

Akademik başarısızlık

Akran zorbalığına maruz kalma

Okula aidiyetin yetersiz olması

Etkin olmayan öğretmen tutumu

Olumsuz sınıf/okul iklimi

Okul devamsızlığı/okul terki

Çok sık okul değiştirme

Güvenli olmayan okul çevresi

**Okul Sistemi
Risk
Faktörleri**

Risk Faktörleri

Ekonomik zorluklar ve yoksulluk

Evsizlik, evden kaçma

Savaş

Terör eylemleri

Göç ve göçmenlik

Doğal afetler

Azınlık stresi yaşama

Kültürel ayrımcılığa maruz kalma

Sosyal çevreden şiddet görme

Sosyal destek verecek kuruluşların olmaması

Çevresel
Risk
Faktörleri

Koruyucu Faktörleri

İç denetim odağı

Yüksek benlik saygısı

Güçlü öz-yeterlik algısı

Yüksek duygusal zeka

Stresle başa çıkma becerileri

Problem çözme becerileri

Pro-sosyal beceriler

Öz düzenleme becerileri

Günlük rutin ve ritüellerin varlığı

Yaşamda anlam oluşturma

Umut, merak, cesaret, mizah, iyimserlik vb.

güçlü yönleri sahip olma

**Bireysel
Koruyucu
Faktörleri**

**Ailesel
Koruyucu
Faktörleri**

Güçlü aile bağları

Etkili ebeveynlik becerileri

Destekleyici ve besleyici aile

ilişkilerine sahip olma

Duyarlı bakım veren aile üyelerine

sahip olma

Ailenin kendi kültürel kimliğine

yönelik olumlu bakış açısı

Koruyucu Faktörleri

Okul Sistemi Koruyucu Faktörleri

- Etkili öğretmen-öğrenci ilişkisi
- Ebeveynlerin okula katılımı
- Olumlu akran ilişkileri
- Okula bağlılık ve okul aidiyeti
- Olumlu sınıf/okul iklimi
- Etkin eğitim/okul yönetimi politikaları
- İlgili, şefkatli ve kapsayıcı sınıf ortamı

Yakın bir dosta/akraba/komşuya sahip olma

Sosyal destek

Destekleyici ve kabul edici toplum ile etkileşim

Güvenli çevre ve toplum

Sosyoekonomik destek alınabilecek kurumların varlığı

Çevresel Koruyucu Faktörleri

Okul Öncesi Döneme Özgü Risk Faktörleri

Bireysel Risk Faktörleri

Çocuğun gelişimini ve uyumunu olumsuz etkileme olasılığı olan çocuğun bireysel özellerine bağlı faktörler

Ailesel Risk Faktörleri

Çocuğun gelişimini ve uyumunu olumsuz etkileme olasılığı olan, bakım verenlere ve aile ortamına özgü faktörler

Okul Sistemi Risk Faktörleri

Çocuğun gelişimini ve uyumunu olumsuz etkileme olasılığı olan, okuldaki bireylere ve okul ortamına ilişkin faktörler

Çevresel Risk Faktörleri

Çocuğun gelişimini ve uyumunu olumsuz etkileme olasılığı olan, içinde yaşanılan topluma ve çevreye dair faktörler

Okul Öncesi Dönem: Risk Faktörleri

Bireysel Risk Faktörleri

- ✓ Prematüre doğum
- ✓ Kronik hastalıkları olma
- ✓ Zorlu yaşam olaylarını (göç, terör, kayıp-yas vb.) deneyimleme
- ✓ İhmal ve istismar deneyimlerine sahip olma
- ✓ Hastanede yatma
- ✓ Yeterli beslenmeme
- ✓ Kaygılı/Kaçıngan bağlanma
- ✓ Özel gereksinimli olma
- ✓ Dil, fiziksel gelişim gibi bir alanda yaşıtlarına göre geride olma veya ileride olma
- ✓ Sosyal beceriler, iletişim becerileri, duygu düzenleme becerileri gibi becerilerin yetersizliği

Okul Öncesi Dönem: Risk Faktörleri

Ailesel Risk Faktörleri

- ✓ Aile üyelerinin kronik hastalıkları ve ruhsal sorunlar
- ✓ Aile içi şiddet ve çatışma ortamı
- ✓ Aile üyelerinin umut, mutluluk, huzur gibi duyguları az deneyimliyor olması veya hiç deneyimlememesi
- ✓ Ebeveynlerin boşanması ve/veya tek ebeveynle yaşama
- ✓ Olumsuz ebeveyn tutumları
- ✓ Ebeveynlerin erken yaşta ebeveyn olması
- ✓ Aile üyelerinin herhangi birinin veya hepsinin madde/alkol kullanımı
- ✓ Aile üyelerinin herhangi birinin veya hepsinin düşük eğitim düzeyi
- ✓ Aile üyelerinin herhangi birinin veya hepsinin sosyal destek kaynaklarına sahip olmaması
- ✓ Aile üyelerinin herhangi birinin veya hepsinin suça karışmış olması

Okul Öncesi Dönem: Risk Faktörleri

Okul Sistemi Risk Faktörleri

- ✓ Gelişimi destekleyen etkinliklerin eksikliği/yokluğu
- ✓ Akran zorbalığına maruz kalma
- ✓ Akran zorbalığı, ihmal gibi zorlayıcı yaşam olaylarının önlenmesine veya müdahalesine yönelik çalışmaların eksikliği/yokluğu
- ✓ Farklılığı desteklemeyen okul iklimi
- ✓ Cesaretlendiren ve geribildirim veren öğretmenlerin eksikliği
- ✓ Sınır koyma, kurallara katılma gibi konularda çalışmaların yapılmaması
- ✓ Okul değiştirmek zorunda kalma
- ✓ Sınırlı akran desteğine sahip olma
- ✓ Herhangi bir nedenle akranların dışlaması veya ayrımcılığa maruz bırakılması
- ✓ Okulda zorlayıcı bir yaşam olayıyla (şiddet, ihmal vb.) karşılaşma

Okul Öncesi Dönem: Risk Faktörleri

Çevresel Risk Faktörleri

- ✓ Düşük sosyoekonomik düzey
- ✓ Mali zorluklar/dalgalanmalar
- ✓ Yoksulluk
- ✓ Çeşitli nedenlerle yaşanan kitlesel şiddet (Savaş, göç, terör vb.)
- ✓ Geniş aile veya hala, enişte, amca gibi akrabalarla bir arada yaşama
- ✓ Çocuğun gelişiminden çok akademik başarı gibi tek bir noktaya odaklanan çevre
- ✓ Ekonomik kaynaklara ulaşımında sorunlar (İstihdam olanaklarının azlığı vb.)
- ✓ Azınlık olma/Kültürel ayrımcılığa maruz kalma
- ✓ Toplum desteğinin olmaması
- ✓ Akran ilişkilerini geliştirecek alanların olmaması
- ✓ Çocuğa yönelik algı (okul öncesi kurumların gerekliliğine yönelik algı)

Okul Öncesi Döneme Özgü Koruyucu Faktörler

Bireysel Koruyucu Faktörler

Çocuğun sağlıklı gelişimini ve uyumunu destekleyen çocuğun bireysel özelliklerine bağlı güçlü yönler

Ailesel Koruyucu Faktörler

Çocuğun sağlıklı gelişimini ve uyumunu destekleyen, bakım verenlere ve aile ortamına özgü olumlu yönler

Okul Sistemi Koruyucu Faktörler

Çocuğun sağlıklı gelişimini ve uyumunu destekleyen, okuldaki bireylere ve okul ortamına ilişkin destekleyici unsurlar

Çevresel Koruyucu Faktörler

Çocuğun sağlıklı gelişimini ve uyumunu destekleyen, içinde yaşanılan topluma ve çevreye dair destekleyici faktörler

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Bireysel Koruyucu Faktörler

- Güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma
- Kendini kabul etme
- Duygu düzenleme becerilerine sahip olma: Duyguları tanıma, ifade etme ve kontrol etme
- Farklı çözüm yolları üretebilme
- Öz bakım becerilerine sahip olma
- Olumlu gelişim göstergelerine sahip olma
- Okulda veya evde sorumluluk alma isteğine sahip olma
- Sosyal becerilere sahip olma: İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerisine, yardım alma ve etmeye açık olma, empati kurma, paylaşma

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Bireysel Koruyucu Faktörler

- Güvenli bağlanma
- Düzenli uyku alışkanlığı
- Dengeli beslenme
- Etkinliklere katılma motivasyonu
- Mizah, iyimserlik, umut gibi özelliklere sahip olma
- Dikkat düzeyinin yüksek olması
- Karar verme becerilerine sahip olma
- Belli bir alana (sanat, spor vb.) yatkınlık veya yeteneğin olması

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Ailesel Koruyucu Faktörler

- Yakın ve sevgi dolu aile ilişkilerine sahip olma
- Çocukla ilgili sorumluluklar aile içinde dengeli dağıtılması
- Okul öncesi eğitime önem veren aileye sahip olma
- Demokratik aile tutumu
- Etkili ebeveynlik becerileri
- Çocuğun ihtiyaçlarının farkında olan aile üyelerine sahip olma
- Okul öncesi faaliyetlerle ilgilenen aile üyelerine sahip olma
- Aile üyelerinin özellikle ebeveynlerinin psikolojik sağlamlığının yüksek olması
- Aile üyelerinin fiziksel ve ruh sağlığı

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Ailesel Koruyucu Faktörler

- Ailenin kendi kültürel kimliğine yönelik olumlu bakış açısı
- Okul içi etkinliklere katılımı sağlayacak ekonomik ve psikolojik desteği veren ebeveynlere sahip olma
- Olumlu kardeş ilişkileri
- Aile içi kuralların ve sınırların açık olması
- Aile içi kurallarda tutarlılık olması
- Aile içi kuralların oluşturulmasında çocuğun katılımını sağlama
- Kurallara ve sınırlara uyulmadığında pozitif yaklaşım gösterme, cezalandırmadan uzak durma
- Aile içi iletişimin destekleniyor olması

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Okul Sistemi Koruyucu Faktörleri

- Destekleyici akran ilişkileri
- Her bir gelişim alanını destekleyen etkinliklerin varlığı
- Çocuğun gelişimini takip eden okul yönetimi ve öğretmenler
- Cesaretlendiren ve çocuğun başarılarını öven öğretmenlerin varlığı
- Düzenli yapılan aile görüşmeleri
- Okula aidiyeti artıracak etkinliklerin varlığı
- Rehberlik servisinin olması
- Psikolojik danışman ve okul öncesi öğretmenin iş birliği yapması

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Okul Sistemi Koruyucu Faktörleri

- Çocuğun duygularını ve düşüncelerini ifade edeceği ortamların varlığı
- Öğretmenlerin ve diğer okul çalışanlarının iyi oluş düzeylerinin yüksekliği
- Duygu düzenleme, sosyal beceriler gibi çeşitli beceri alanlarında rol model olacak yetişkinlerin varlığı
- Okul öncesi öğretmenin yeterliliği
- Farklılıklara ve gereksinimlere duyarlı okul ortamı
- Okul öncesi kurumların niceliksel ve niteliksel olarak fazlalığı
- Okul ve sınıf içi kuralların ve sınırların açık olması
- Okul çalışanlarının çocuğu bütün gelişim alanlarını geliştirme gerekliliğini fark etmeleri

Okul Öncesi Dönem: Koruyucu Faktörler

Çevresel Koruyucu Faktörler

- Okul öncesi eğitimi destekleyen politikalar
- Yakın çevredeki bireylerin çocuklarını okul öncesi kurumlara göndermeleri
- Benzer kültüre sahip bireylerin varlığı
- Destekleyici akraba ve komşu ilişkileri
- Aile üyeleri dışında rol model olabilecek yetişkinlerin varlığı
- Okul dışı kültür, spor, sanat gibi alanlarda faaliyet yürüten merkezlerin varlığı
- Yüksek sosyoekonomik düzey
- Okul öğrenmelerinin aktarılabileceği güvenleri ortamların varlığı

Okul Öncesi Dönem: Olumlu Göstergeler

Arkadaşlarına yardım eder.

Kendisini olduğu gibi kabul eder.

Bir sorun yaşadığında çözüm üretir.

Hangi duyguyu hissettiğini bilir ve bu duyguyu söyler.

Arkadaşlarının kurduğu oyuna uyum sağlar.

Kaygısını kontrol edebilir.

Nasıl sakinleşeceğini bilir.

Okuldaki etkinliklere katılır.

Kendi başına oyun kurar.

Okul Öncesi Dönem: Olumlu Göstergeler

- 🏆 Arkadaşlarına yardım eder.
- 🏆 Kendini motive edebilecek kaynaklar bulur.
- 🏆 Zayıf ve güçlü yönlerinin farkındadır.
- 🏆 Başarısızlıklarından ders alır.
- 🏆 Umudunu korur.
- 🏆 Alternatif çözüm yolları arar.
- 🏆 Yardım istemeye ve almaya açıktır.
- 🏆 Espriler yapar.
- 🏆 Karar verebilir.
- 🏆 Yeni deneyimlere açıktır.

Okul Ortamı Olumlu Göstergeler

Olumlu Göstergeler

Okul içi faaliyetlerde ortaya çıkan duygularını ifade eder: «Kızdım, Çok mutluyum.»

Bireysel özelliklerinin farkındadır: «Arkadaşarımla iyi anlaşıyorum.» «Toprağa şekil veremem.»

Yardıma ihtiyacı olduğunda yardım ister.
Arkadaşlarına yardım eder.

Etkinliklere katılım gösterir.
Motivasyonu yüksektir.

Arkadaşlarıyla iyi anlaşır.
Birlikte oyun kurar.
Oyun kurduğunda arkadaşlarına oyunu anlatır.

Yapmak ya da katılmak istemediği bir etkinlik olduğunda neden istemediğini söyler.

Arkadaşlarıyla empati kurar.
Arkadaşları düştüğünde onları teselli eder.

Öğretmenler Neler Yapabilir?

Destekleyici
Yakın İlişkiler
Kurun.

Öğrencilerinizle DESTEKLEYİCİ, SEVGİ VE ANLAYIŞ DOLU YAKIN İLİŞKİ KURMAK; onların psikolojik sağlımlıklarını artırmak için yapabileceğiniz en önemli şeydir.

Çünkü

Çocuklar; sevildiklerini, anlaşıldıklarını ve kabul edildiklerini hissettiklerinde karşılaştıkları zorlu yaşam olaylarının etkileriyle daha kolay baş edebilirler.

Değer Verin, İlişki Kurun, Güçlendirin

Öğrencinizi taniyin.

- Dikkatinizin öğrencinizde olduğunu gösterin.
- Onunla konuşurken onun göz hizasında olun.
 - İsmiyle seslenin.

Oyunlar tasarlayın.

- Öğrencilerinizle duygularınızı ve düşüncelerinizi paylaşabileceğiniz oyunlar tasarlayın.
- Öğrencilerle oyunlar oynayın.
 - Birlikte eğlenin, gülün ve paylaşımlarda bulunun.
- Onlarla bağlantı kurduğunuzu gösterin.

Dile getirin.

- Öğrencinizde keşfettiğiniz özellikleri söyleyin.
- Okul ortamında değerli görüldüğünü hissettirin ve dile getirin.

Destekleyici
Yakın İlişkileri
Teşvik Edin.

İlişkileri Destekleyin, Öğrencinizi Güçlendirin.

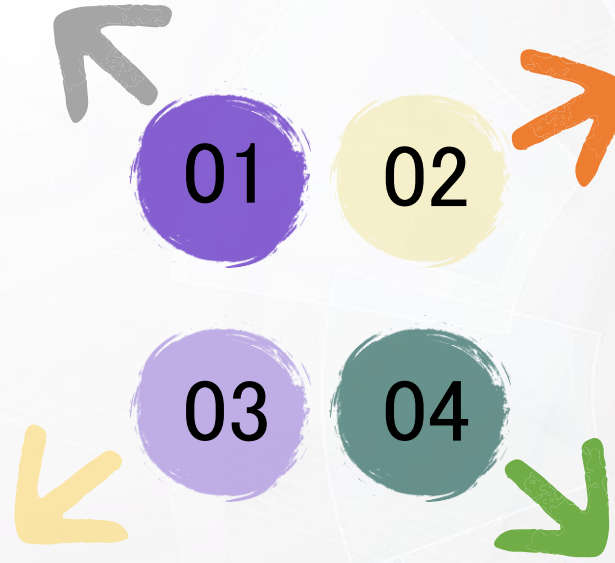
Öğrencilerinizin yakın ilişkiler kurabileceği ortamlar oluşturun.

İlişkileri sırasında birbirlerine adil olmalarına özen gösterin.

Nezaketi, övgüyü, anlayışı mizahı destekleyin.

Öğrencilerin birbirini tanıyabileceği etkinlikler oluşturun.

Keşfettikleri özellikleri sınıf ortamında paylaşımlarını sağlayın.

Öğrencilerin birlikte eğlenebileceği, gülebileceği ve paylaşım yapabileceği etkinlikler tasarlayın.

Öğrencilerinizin iletişim sırasında kurduğu cümlelere dikkat edin.

Olumlu, destekleyici olanları övün.

Yargılayıcı olanları olumlu hâle dönüştürmek için çaba gösterin.

Aileyle
İş Birliği
Yapın.

Aileyle İş Birliği Yapın, Öğrencinizi Güçlendirin

1

Öğrencinizin gelişimiyle ve davranışlarıyla ilgili ebeveynlerin gözlemlerini alın.

3

Aileyle iş birliğinize katkı sağlayacak aile görüşmeleri planlayın.

2

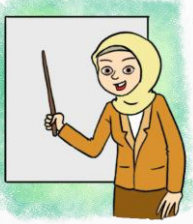
Öğrencinize dair gözlemlerinizi aile üyeleriyle paylaşın. Özellikle son zamanlarda değişim gösterdiği bir husus varsa mutlaka bunu belirtin.

4

Ev ve okul ortamı arasında bağ kurun. Okul ortamında yapılanları aile üyeleriyle paylaşın. Okul öğrenmelerini evde pekiştirme olanaklarına dair bilgiler verin.

Okul
Çalışanlarıyla
İletişim
Hâlinde Olun.

Çalışanlarla İletişim Kurun, Öğrencinizi Güçlendirin

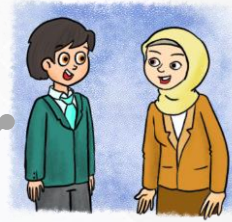

Öğrencinizin gelişimi için diğer çalışanların varlığının önemli olduğunu okul çalışanlarına anlatın.

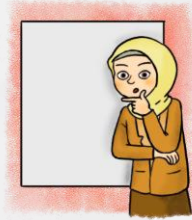
Okul çalışanların psikolojik sağlamlığını destekleyin.

Yeni baş etme stratejileri geliştirmelerine yardımcı olun.

Gerek gördüğünüzde okul çalışanlarını bilgilendirin.

İhtiyaç duyarsanız okul çalışanlarından öğrenin.

Okul çalışanlarının öğrenciniz hakkındaki gözlem ve görüşlerini alın.

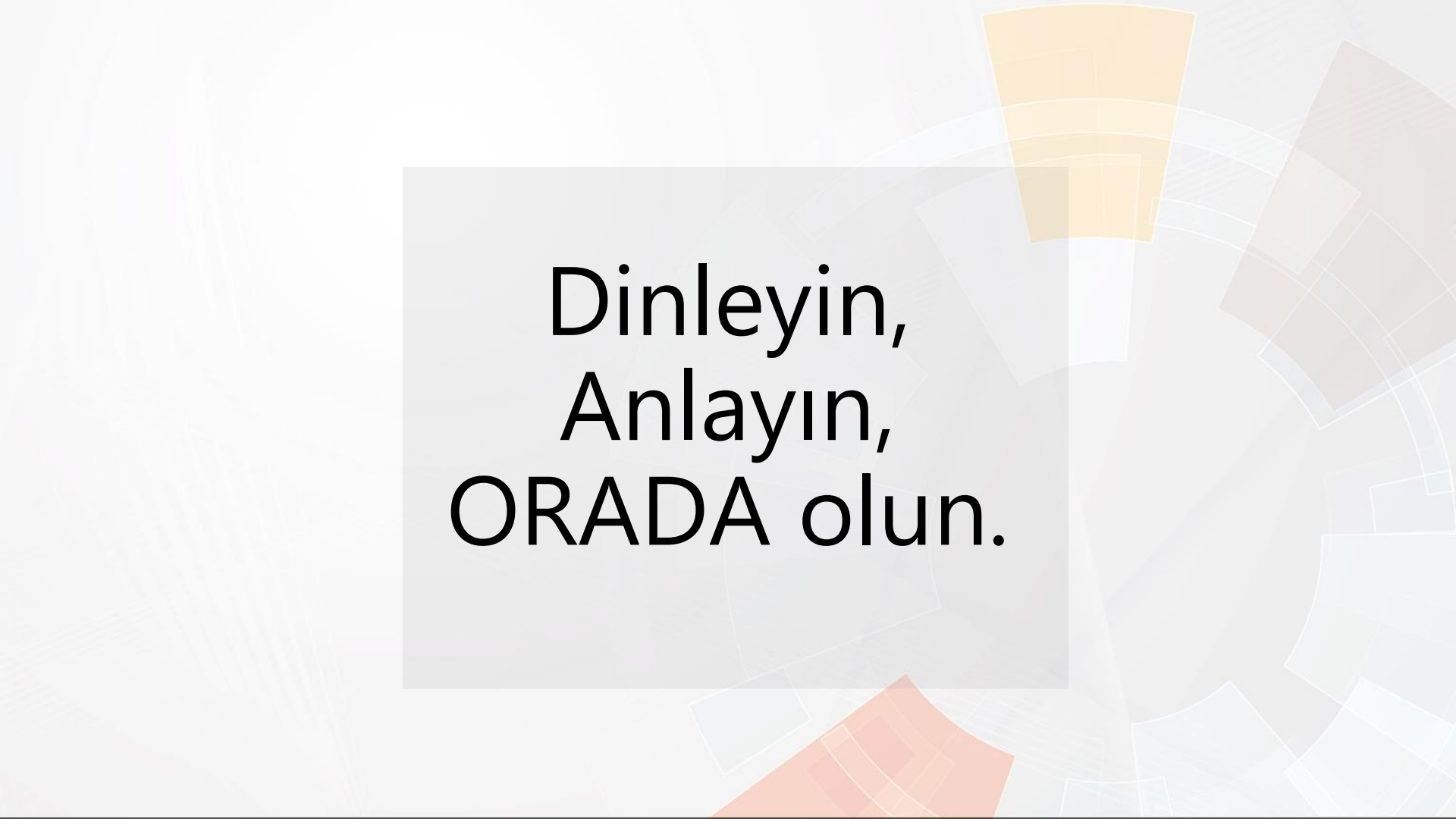
Sınıf ve Okul
Ortamını
Düzenleyin.

Ortamı Düzenleyin,  ğrencinizi Güçlendirin

- ✓ Sınıf kurallarını birlikte oluşturun.
- ✓ öğrencinizin sorumluluklar alabileceği fırsatlar oluşturun.
- ✓ Etkinlik sırasında her bir öğrencinin katılımını sağlayın.
- ✓ öğrenciniz sınıf ortamında bir sorunla karşılaştığında önce onun  zmesine fırsat verin.
- ✓ öğrencinizin ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre çalışmalarınızı düzenleyin.
- ✓ Okul içi faaliyetleri farklı gelişim alanlarına hitap edecek şekilde düzenleyin.

Ortamı Düzenleyin,  ğrencinizi Güçlendirin

- Yeni  ğrenme yaşantılarında öğrencinizin sürecin başından sonuna kadar d hil olup olmadığını kontrol edin.
- Öğrencilerinizin öğrenmelerini kalıcı hâle getirmek için destekleyici çalışmalar yürütün.
- Öğrencilerinizin dikkatini çekebilecek etkinlikler yapın.
- Faaliyetleri olabildiğince eşitlendirin.
- Hareket etmeye imk n sunacak etkinlikler düzenleyin.

Dinleyin,
Anlayın,
ORADA olun.

Dinleyin, Anlayın, Güçlendirin

Duygularını
dinleyin.

Duygularını
sorun.

Duygularını kontrol etmesine
destek olun.

Öğrenciniz incindiğinde, üzüldüğünde veya kızdığı anda öğrencinizi dinleyin; bu duyguyu anlamak için orada olduğunuzu söyleyin.

Dinleyin, Anlayın, Güçlendirin

Öğrencinizin duygularını dinleyin.

Yoğun duygular yaşadığında bu duyguların normal olduğunu söyleyin. Yalnız olmadığını belirtin.

Öğrencinizin düşüncelerini ve fikirlerini dinleyin.

Düşüncelerinin önemli olduğunu söyleyin.

Yeni
Beceriler
Kazandırın.

Yeni Beceriler Kazandırın, Güçlendirin

Öğrencilerinizle birlikte zorluklarla karşılaşan bireylerin yaşamını konu alan öyküleri okuyarak öykü üzerine konuşun.

Öyküdeki kahramanın bu güçlüklerle nasıl başa çıktığı üzerine tartışmalar yürütün.

Öğrenciniz sizden yardım istediğinde bunu takdir edin.

Öğrencinizin size ve arkadaşlarına yardım etmesi için fırsatlar oluşturun.

Öğrencilerinizin problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olun.

Farklı oyunlar oynayarak alternatif çözüm yolları geliştirmesini sağlayın.

Öğrencilerinizin yaratıcı ve esnek düşüncelerine destek olun.

Bir problemin birden fazla çözümü olabileceğini hatırlatın.

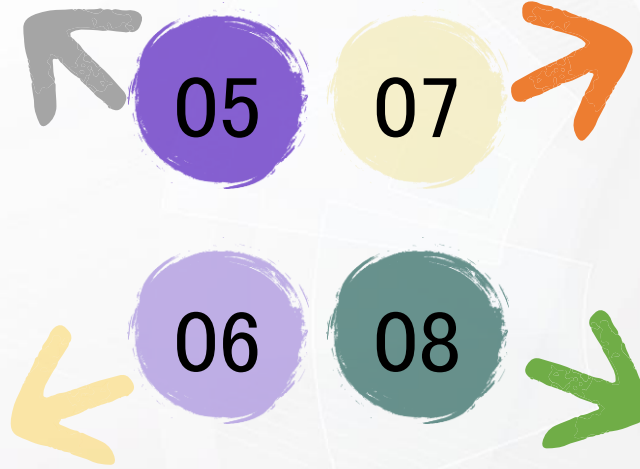
Yeni Beceriler Kazandırın, Güçlendirin

Öğrencinizin arkadaşlarıyla empati kurabilmesi için ortamlar oluşturun.

Öğrencilerinizle empati kurarak onlara rol model olun.

Herhangi bir olay üzerinde konuşurken bu olay içinde hissedilen duyguları öğrencinizle tartışın.

Tüm duyguların hissedebileceğini dile getirin.

Kısa süreli de olsa öğrencilerinizin kendileri için amaç belirlemesine yardım edin.

Siz de duygularını paylaşın.

Dürüst olun.

Olaylarla nasıl başa çıktığınızı birlikte tartışarak anlatın.

Destekleyin.

Destekleyin, Cesaretlendirin, Güçlendirin

Öğrenciniz kendisiyle ilgili bir özellik keşfettiğinde bu özellikle ilgili neler hissettiğini ve düşündüğünü sorun.

Öğrencilerinizin ilgileri, yetenekleri ve güçlü yönlerine hitap eden faaliyetler yapın. Öğrencilerin faaliyetlere katılımını destekleyin.

Öğrencinizi grup çalışmalarına katılması yönünde teşvik edin.

Öğrenciniz sorularını ve merakını ortaya çıkarmaya çalışın.

Destekleyin, Cesaretlendirin, Güçlendirin

Öğrenciniz çözüme yönelik bir adım attığında başarısız olursa farklı bir çözüm yolu denemesi için onu cesaretlendirin.

Öğrenciniz herhangi bir konu üzerinde ısrarcı olursa sabırlı olun. Israr ettiği konunun sonuçlarını birlikte tartışın

Öğrencinizin güçlü yönlerine ve çabalarına odaklanın. Sonuçla değil süreçle ilgilenin.

Öğrenciniz bir soru sorduğunda merakını destekleyin.

Destekleyin, Cesaretlendirin, Güçlendirin

Öğrenciniz yardıma ihtiyaç duyduğunda sizden yardım isteyebileceğini dile getirin.

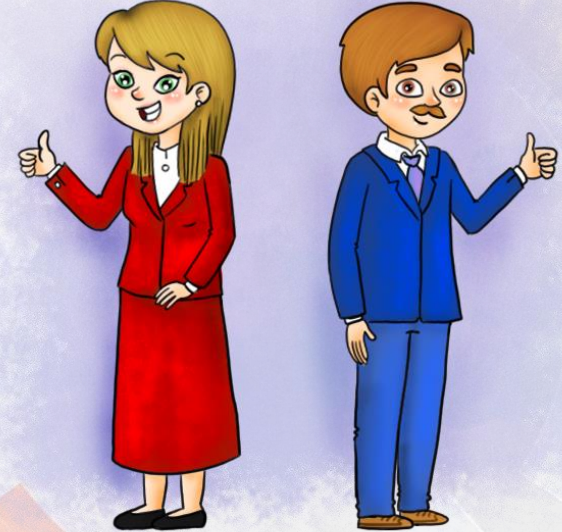
Öğrencinizin yardım alabileceği kaynakları öğrencinize anlatın. Öğrencinize çevresinde yer alan onu güçlendirebilecek kaynaklar hakkında bilgi verin.

Öğrenciniz bir sorunu çözemediğinde neler yapılabileceği yönünde tartışmalar yürütün. Olası çözüm yollarını bulmasını teşvik edin. Eğer öğrenciniz çözüm yolu bulamazsa benzer durumlara dair örnekler verin.

Kendinizi
Güçlendirin.

Kendinizi Güçlendirin, Rol Model Olun, Güçlendirin

- ✓ Uyku düzeninize dikkat edin.
- ✓ Fiziksel egzersizler yapın.
 - ✓ Dengeli beslenin.
- ✓ Günlük rutinlerinizi takip edin.
- ✓ Sizi mutlu eden şeyleri yapın.
 - ✓ Duygularınıza kulak verin.
 - ✓ Gerektiğinde yardım alın.
- ✓ Hatalarınızdan başarısızlıklarınızdan dersler alın.
- ✓ Mizahı kullanın: Gülün, eğlenin, gülümseyin.

Kendinizi Güçlendirin, Rol Model Olun, Güçlendirin

- ✓ Yapabildiklerinize odaklanın.
- ✓ Kendinize hedefler belirleyin.
- ✓ Hedeflerinize ulaştığınızda kendinizi kutlayın.
 - ✓ Başarılarınızı takdir edin.
 - ✓ Öğrenmeye açık olun.
 - ✓ Yardım edin. Yardım alın.
- ✓ Yeni baş etme stratejileri öğrenin.
- ✓ Zamanınızı planlayın. Bu plana mümkün olduğunca uymaya çalışın.
- ✓ İş ve özel yaşamınız arasında denge kurun.
 - ✓ Sosyal bağlarınızı güçlendirin.
 - ✓ Olanları kabul etmeye çalışın.
 - ✓ Zaman zaman ara verin.

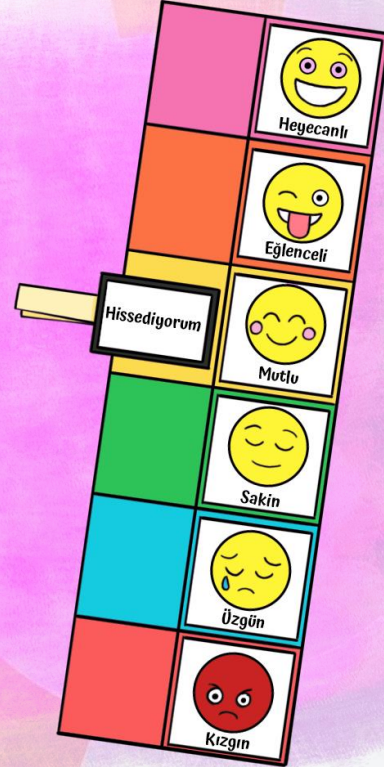
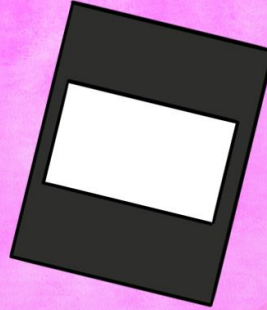
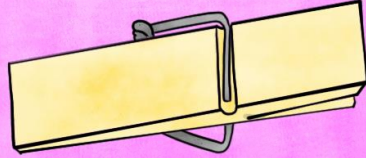
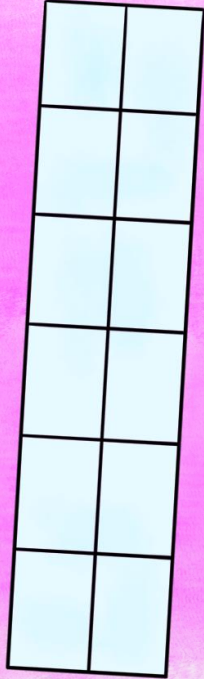
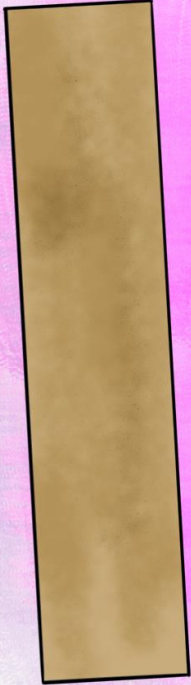

Öğrencilerinizle Yapabileceklerinize Örnek

Duygularını Paylaşmalarına İzin Verin.

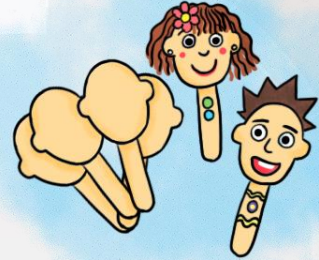
Bir sonraki «duygu metre» taslağını kullanılarak sınıfınızda duygu metresi oluşturun. Duygu metresini tüm öğrencilerinizin görebileceği bir yere yerleştirin. Duygu metresinde yer alan yüz ifadelerini açıklayın. Sınıf içinde tamamladığınız bir etkinlikten sonra veya sırasında veya gün tamamlandığında çocukların bu duygu metresindeki duygulara mandal takmasını isteyin. Her bir öğrenci mandalı taktığında duygularını sorun.

Olası Duygu Metre

Duygularını Düzenlemelerine Yardımcı Olun.

Yandaki görsellerde olduğu gibi dondurma çubuklarına yüz ifadeleri yapıştırarak veya plastik tabaklardan yüz ifadeleri hazırlayarak da  ğrencilerinizin duyguları hakkında konuŐmalarını sağlayabilirsiniz.

Kaynakça

- Amaral M. O., Silva D. M., Costa M. G., Gonçalves A. M., Pires S. M., Cruz C. M., Cabral, L. D. R. & Gil, N. C. D. S. P. (2020). ProMenteSã: A teacher training intervention program for mental health promotion at schools. *Acta Paul Enferm*, 33, 1-8
- Arslan, G. (2015). ocuk ve gen psikolojik sağlamlık leği'nin (GPSÖ-12) psikometrik özellikleri: geerlilik ve gvenirlik alışması. *Ege Eğitim Dergisi* (16) 1: 1-12.
- Bellis, M. A., Hughes, K., Ford, K., et al. (2019). Life course health consequences and associated annual costs of adverse childhood experiences across Europe and North America: A systematic review and meta-analysis. *Lancet Public Health*, 4(10):517-528.
- Beyond Blue Ltd. (2017). Building resilience in children aged 0–12: A practice guide. Erişim adresi:
https://resources.beyondblue.org.au/prism/file?token=BL/1810_A
- Best Start: Ontario's Maternal, Newborn and Early Child Development Resource Centre (2012). Building Resilience in Young Children Booklet for parents of children from birth to six years
- Brunwasser, S.M., Gillham, J.E. ve Kim, E.S. (2009). A meta-analytic review of the Penn Resiliency Program's effect on depressive symptoms. *Journal of consulting and clinical psychology*. 77(6), 1042–1054. Doi:10.1037/a0017671.
- Cutuli, J.J., Chaplin, T.M., Gillham, J.E., Reivich K.J. ve Seligman, M.E. (2006). Preventing co-occurring depression symptoms in adolescents with conduct problems: the Penn Resiliency Program. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 282–286.
- de Mattos Souza LD, Molina ML, da Silva RA, et al. (2016). History of childhood trauma as risk factors to suicide risk in major depression. *Psychiatry Research*, 246, 612–616.

Kaynakça

- Dray, J., Bowman, J., Campbell, E., Freund, M., Wolfenden, ... ve Wiggers, J. (2017). Systematic review of universal resilience-focused interventions targeting child and adolescent mental health in the school setting. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(10), 813-824.
- Dong, M., Dube, S. R., Felitti, V. J., Giles, W. H., Anda, R. F. (2003). Adverse childhood experiences and self-reported liver disease: New insights into the causal pathway. *Arch Intern Med*, 163(16),1949-1956.
- Dong, M., Giles, W. H., Felitti, V. J., Dube, S. R., Williams, J. E., Chapman, D. P., Anda, R. F. (2004). Insights into causal pathways for ischemic heart disease: Adverse childhood experiences study. *Circulation*,110(13),1761-1766.
- Early Child Development Resource Centre (2012). Building Resilience in Young Children Booklet for parents of children from birth to six years. Erişim adresi: <https://resources.beststart.org/wp-content/uploads/2018/11/K35-E.pdf>
- Ersoy, ř., Nurlu, M., Gökçe, O., & Özmen, B. (2017). 2016 Yılında Dünyada ve Türkiye'de Meydana Gelen Doğa Kaynaklı Afet Kayıplarının İstatistiksel Değerlendirmesi. *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi*, S, 22, 13-27.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14(4), 245-258.
- Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A. ve Hamby, S. L. (2015). Prevalence of childhood exposure to violence, crime, and abuse. *JAMA Pediatrics*, 168, 540-546.

Kaynakça

- Garnezy, N. (1993). Children in Poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- Harvard University Center on the Developing Child. (2021). Resilience. 19 Mart 2021 tarihinde <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/resilience/> adresinden ulaşılmıştır.
- John Hopkins Urban Health Institute. (2015). Healing together: Community level trauma, its causes, consequences and solutions. 20 Mart 2021 tarihinde https://traumasensitiveschools.org/wp-content/uploads/2015/11/urbanhealth-jhu-SDH_2015_Summary_Report.pdf adresinden ulaşılmıştır.
- Kararırmak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-138.
- Kararırmak, Ö. ve Gökmenoğlu, E. (2020). Okullarda kriz danışmanlığı. Ş. Işık (Yay. haz.), *Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma içinde* (s.305-337). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık..
- Kessler, R. C. , Angermeyer, M., Anthony, J. C. , vd.. (2007). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of mental disorders in the World Health Organization's World Mental Health Survey Initiative. *World Psychiatry*, 6(3), 168–176
- Lansford, J. E., Miller-Johnson, S., Berlin, L. J., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2007). Early physical abuse and later violent delinquency: A prospective longitudinal study. *Child Maltreatment* 12(3), 233-245.
- Li, X., Harrison, S. E., Fairchild, A. J., Chi, P., Zhao, J. ve Zhao, G. (2017). A randomized controlled trial of a resilience-based intervention on psychosocial well-being of children affected by HIV/AIDS: Effects at 6- and 12-month follow-up. *Social Science & Medicine*, 190, 256-264.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American psychologist*, 56(3), 227.

Kaynakça

- Mandleco, B. L.; Peery, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13 (3), 99-111.
- Masten, A. S., Lucke, C. M., Nelson, K. M., & Stallworthy, I. C. (2021). Resilience in development and psychopathology: Multisystem perspectives. *Annual Review of Clinical Psychology*, 17.
- McGarry, S., Girdler, S., McDonald, A., Valentine, J., Lee, S. L., . . . ve Elliot, C. (2013). Pediatric health-care professionals; relationship between psychological distress, resilience and coping skills. *Journal of Pediatric and Child Health*, 49(9), 725- 732.
- Pereira, L., Matos, A. P., Pinheiro, M. R. ve Costaa, J. J. (2016). Resilience and depressive symptomatology in adolescents: The moderator effect of psychosocial functioning. *2nd International Conference on Health and Health Psychology*.
- Ports, K. A., Holman, D. M., Guinn, A. S., Pampati, S., Dyer, K. E., Merrick, M. T., Lunsford, N. B., & Metzler, M. (2019). Adverse childhood experiences and the presence of cancer risk factors in adulthood: A scoping review of the literature from 2005 to 2015. *Journal of Pediatric Nursing*, 44, 81–96.
- Prince-Embury, S. & Saklofske, D. H. (2013). *Resilience in children, adolescents, and adults: translating research into practice*. New York: Springer.
- Ruh Sağlığı Vakfı. (2020). Children and young people. 17 Mart 2021 tarihinde <https://www.mentalhealth.org.uk/a-to-z/c/children-and-young-people>. adresinden ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Sagone, E. ve De Caroli, M. E. (2013). Relationships between resilience, self-efficacy and thinking styles in Italian middle adolescents. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 92, 838-845.
- Sagone, E. ve DeCaroli, M. E (2014). Relationships between Psychological Well-being and Resilience in Middle and Late Adolescents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 141, 881-887.
- SAMHSA. (2014). Results from the 2013 National Survey on Drug Use and Health: Summary of National Findings. NSDUH Series H-48, HHS Publication No. (SMA) 14-4863
- Skrove, M., Romundstad, P. ve Indredavik, M. S. (2013). Resilience, lifestyle and symptoms of anxiety and depression in adolescence: The Young-HUNT study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48(3), 407-416.
- Stein, M. D., Conti, M. T., Kenney, S., Anderson, B. J., Flori, J. N., Risi, M. M., & Bailey, G. L. (2017). Adverse childhood experience effects on opioid use initiation, injection drug use, and overdose among persons with opioid use disorder. *Drug and Alcohol Dependence*, 179, 325–329.
- Strine, T. W., Edwards, V. J., Dube, S. R., Wagenfeld, M., Dhingra, S., Witt Prehn, A., Rasmussen, S., McKnight-Eily, L., & Croft, J. B. (2012). The mediating sex-specific effect of psychological distress on the relationship between adverse childhood experiences and current smoking among adults. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 7(30), 1-13.

Kaynakça

- Sun, J. ve Stewart, D. E. (2010). Promoting student resilience and wellbeing: Asia-Pacific resilient children and communities project. T. Lovat, R. Toomey, N. Clement (Ed.) International research handbook on values education and student wellbeing içinde (s. 409-426). Springer, Dordrecht.
- Trawick-Swith, J. (2013). Erken çocukluk döneminde gelişim. Çok kültürlü bir bakış açısı. (Çev. Ed. B. Akman) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Thompson, R., Wiley, T. R. A., Lewis, T., English, D. J., Dubowitz, H., Litrownik, A. J., Isbell, P., & Block, S. (2012). Links between traumatic experiences and expectations about the future in high risk youth. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 4(3), 293-302.
- Vinayak, S. ve Judge, J. (2018). Resilience and Empathy as Predictors of Psychological Wellbeing among Adolescents. International Journal of Health Sciences & Research, 8 (4).
- Williamson, D. F., Thompson, T. J., Anda, R. F., Dietz, W. H., & Felitti, V. (2002). Body weight and obesity in adults and self-reported abuse in childhood. International journal of obesity, 26(8), 1075-1082.
- World Health Organization (2001). WHO Basic documents, (143rd ed). Geneva: WHO.
- Wright, M. O. D. & Masten, A. S. (2006). Resilience processes in development. In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.), Handbook of resilience in children (ss. 17-37). New York: Springer Science+Business Media, Inc.

Kaynakça

- World Health Organization (2020). <https://www.who.int/data/gho/publications/world-health-statistics>
- Zucker, R. A., Wong, M. M., Puttier, L. I. & Fitzgerald, H. E. (2003). Resilience and vulnerability among sons of alcoholics. In S. S. Luthar (Ed.) Resilience and vulnerability Adaptation in the context of childhood adversities (pp. 76-103). New York, NY: Cambridge
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>
- <https://www.unicef.org/turkey/media/5186/file/TÜRKiYE%20-%20UNICEF%20ÜLKE%20İŞBİRLİĞİ%20PROGRAMI%202016%20-2020.pdf>
- <https://www.unicef.org/turkey/media/5221/file/%20TÜRKiYE'DE%20ÇOCUK%20İSTİSMARI%20VE%20AİLE%20İÇİ%20ŞİDDET%20ARAŞTIRMASI%20-%20Özet%20Raporu%202010.pdf>

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Şerife IŞIK

Dr. Öğr. Üyesi Tansu Mutlu ÇAYKUŞ